

WSTĘP

W aktualnym, czwartym już numerze pisma *Language, Mind, Culture and Society (LaMiCuS)* znajdują Państwo pięć artykułów badawczych: trzy w języku angielskim i dwa w języku polskim, debatę na temat związków językoznawstwa kognitywnego z innymi naukami, pięć recenzji książek z szeroko rozumianego językoznawstwa kognitywnego, a także nowy dział zawierający wywiady ze znaczącymi badaczami, którzy wywarli wpływ na rozwój nauk kognitywnych, zwłaszcza lingwistyki, w Polsce i na świecie.

Tom otwiera tekst Henryka Kardeli „The linguistic sign from inside-out. Remarks on the formalist-functionalist debate: Noam Chomsky, Ronald Langacker and Daniel Dor” będący rozszerzoną i zrewidowaną wersją polskiego artykułu „Daniela Dora teoria języka jako *technologii porozumiewania się* a Saussure’owska koncepcja znaku” (Kardela 2017). Autor omawia różne ujęcia klasycznej koncepcji znaku językowego, znanej z pracy Ferdynanda de Saussure’a (1916), w podejściach formalnych (na przykładzie prac Noama Chomsky’ego) oraz funkcjonalnych (odnosząc się do ujęć Ronalda Langackera i Daniela Dora). Zwraca uwagę na to, że w składniocentrycznych modelach Noama Chomsky’ego w centrum teorii znajduje się element znaczący, *signifiant*, czyli forma językowa, natomiast w podejściu Ronalda Langackera nacisk pada na element znaczony, *signifié*, czyli znaczenie. Podobny co u Langackera rozkład akcentów można znaleźć w pracach Daniela Dora, jednak jego koncepcja języka jako społecznej technologii komunikacyjnej zakłada, że stopień komplikacji języka przekracza pojedynczy umysł, należy zatem go sytuować w obszarze pomiędzy użytkownikami. W ten sposób Dor nadaje nowy sens de Saussure’owskiej koncepcji społecznego charakteru języka (*langue*): u Dora staje się on instrukcją dla wyobraźni pozwalającą domknąć różnicę doświadczeń między użytkownikami języka.

W artykule „A cognitive basis of contrary and counterfactual world-creating language” Barbara Lewandowska-Tomaszczyk analizuje kognitywne procesy tworzenia konceptualizacji światów kontrfaktycznych oraz alterna-

tywnych światów przeciwnych w języku, opierając się na danych korpusowych obejmujących konteksty dwóch typów wyrażeń w języku angielskim i polskim: *oh, no, not (that) again / no nie, znowu to samo oraz dlaczego nie...? / (and) why not...?*. Autorka wykorzystuje kognitywną teorię negacji, którą zaproponowała we wcześniejszej pracy (Lewandowska-Tomaszczyk 1996), i polemizuje z propozycjami badawczymi zakładającymi dezaktywację przestrzeni mentalnych zawierających konceptualizacje przeciwne lub kontrfaktyczne do aktualnego stanu rzeczy. Jak twierdzi, badane wyrażenia wymagają jednoczesnej aktywacji obydwu typów przestrzeni mentalnych – pozytywnych i negatywnych – oraz włączenia ich obu do domeny dyskursu. Wskazuje także na możliwość uruchamiania innych przestrzeni towarzyszących, które mogą się odnosić do poznania, emocji, wartościowania czy wyrazistości.

Maria Tsilimos w tekście „The English adversative coordinate structure with *but*: A Cognitive Grammar approach” przedstawia wyniki pilotażowego studium poświęconego strukturze semantycznej przeciwstawnych zdań współrzędnie złożonych ze spójnikiem *but* w języku angielskim. Wykorzystując narzędzia gramatyki kognitywnej Ronalda Langackera, Autorka dowodzi, że struktura tych zdań opiera się na organizacji figura-tło, przy czym zdanie składowe wprowadzone przez spójnik *but* to tzw. *zdanie-figura* (ang. *clause-figure*) posiadające wysoki stopień wyróżnienia pojęciowego. Drugie ze zdań składowych stanowi słabiej wyróżnione pod względem pojęciowym tzw. *zdanie-tło* (ang. *clause-ground*), służące jako punkt odniesienia dla konceptualizacji treści komunikowanej przez zdanie-figurę. Zaprezentowane analizy wskazują także na inherentną asymetrię pomiędzy subiektywnie konstruowaną domeną całego zdania a obiektywnie konstruowaną treścią zdania-figury. Autorka podkreśla, że rozumienie tych zdań wymaga od konceptualizatora ujawnienia w procesie wnioskowania licznych abstrakcyjnych relacji ukrytych „poza sceną” w strukturze semantycznej całego zdania.

Analizę znaczenia struktur gramatycznych podejmuje również Marta Dobrowolska-Pigoń w artykule „Strona pośrednia a polskie czasowniki uczuć”. Autorka, na podstawie badań polskich czasowników uczuć, dowodzi, że występująca z nimi cząstka *się* jest znacznikiem strony medium w rozumieniu Suzanne Kemmer (1993). Podkreśla, że w polszczyźnie oraz innych językach słowiańskich istnieje rozbudowany system czasowników uczuć z cząstką *się*, wskazujący na dynamikę przeżycia i silne oddziaływanie emocji na podmiot. Ponadto czasowniki z tą cząstką profilują doznającego oraz – w porównaniu z ich kauzatywnymi konwersami – wskazują na pewien stopień jego sprawczości, wpisując się w kulturowy skrypt aprobujący uzewnętrznianie uczuć.

Ostatni w tej części artykuł badawczy, „Amalgamat pojęciowy w badaniu strategii tekstualnej wierszy o obrazach Arnolda Böcklina na przykładzie wybranych utworów Zofii Gordziałkowskiej” autorstwa Lucyny Bagińskiej,

podejmuje próbę wyjaśnienia złożonych procesów konstytuowania się *ekfrazy* i *hypotypozy* – utworów poetyckich inspirowanych malarstwem. Autorka wykorzystuje w analizie sześcioprzestrzenny model siatki integracji pojęciowej Brandtów (Brandt & Brandt 2005), usiłując rozstrzygnąć dylemat genologiczny: czy ekfaza i hypotypoza należą do odmiennych gatunków czy stanowią warianty tego samego gatunku.

Tak jak w poprzednim numerze, tak i w aktualnym prezentujemy naszym Czytelnikom debatę z udziałem czołowych przedstawicieli językoznawstwa kognitywnego. Publikowana tu debata „What can Cognitive Linguistics contribute to other cognitive sciences, and what can it gain from other disciplines?” miała miejsce 27 września 2019 roku na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku podczas dorocznej konferencji Polskiego Towarzystwa Językoznawstwa Kognitywnego. Poprowadziła ją Barbara Lewandowska-Tomaszczyk (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie). W debacie wzięli udział mówcy plenarni zaproszeni na konferencję: Alan Cienki (Wolny Uniwersytet w Amsterdamie), Dagmar Divjak (Uniwersytet w Birmingham), Jeannette Littlemore (Uniwersytet w Birmingham), Jordan Zlatev (Uniwersytet w Lund), a także inni uczestnicy konferencji. Debata dotyczyła związków językoznawstwa kognitywnego z innymi dyscyplinami, a zwłaszcza korzyści wynikających ze wzajemnej współpracy. Uczestnicy wskazywali dziedziny, które mogą inspirować badania językoznawstwa kognitywnego i przyczynić się w ten sposób do jego rozwoju, np. Jordan Zlatev zauważył, że najwięcej można się nauczyć od filozofów, semiotyków oraz przedstawicieli innych szkół językoznawczych. Z kolei Jeannette Littlemore podkreślała, że językoznawstwo kognitywne może wnieść istotny wkład w rozwój innych dziedzin, np. w dziedzinie marketingu zaproponować wnikliwsze spojrzenie na rolę metafory i metonimii w reklamie.

W nowym dziale znajdują Państwo dwa wywiady z badaczami, którzy wprowadzali do Polski językoznawstwo kognitywne, walnie przyczyniając się do jego rozwoju i popularności. W rozmowie z Redakcją czasopisma *LaMiCuS* Henryk Kardela opowiada o początkach swojego zainteresowania lingwistyką, o znaczeniu gramatyki kognitywnej Ronalda Langackera i wyzwaniach współczesnego językoznawstwa. Natomiast w wywiadzie przeprowadzonym przez Annę Jelec Aleksander Szwedek wspomina swoją rodzinę, studia i pierwsze lata pracy, wyjaśnia, czym są schematy wyobrażeniowe, i zastanawia się, jaka książka powinna być lekturą obowiązkową dla przyszłych badaczy języka.

Dział recenzji zawiera pięć tekstów, z czego jeden w języku polskim (choć wszystkie z omawianych publikacji napisano po angielsku). Najpierw Lise-Lotte Holmgreen przygląda się wstępowi do kognitywnej analizy dyskursu (*Cognitive Discourse Analysis: An Introduction*) autorstwa Thory Tenbrink. W książce analizowane są reprezentacje mentalne i złożone procesy kogni-

tywne zachodzące w naturalnie występujących i kontrolowanych sytuacjach komunikacyjnych. Następnie Vera Tobin poddaje ocenie tom pod redakcją Rafała Augustyna i Agnieszki Mierzwińskiej-Hajnos pt. *New Insights into the Language and Cognition Interface*, złożony z trzynastu rozdziałów, zgrupowanych w pięciu sekcjach tematycznych, poświęconych kolejno integracji pojęciowej, dyskursowi i narracji, multimodalności, kreatywności językowej i gramatyce konstrukcji. Podstawą wszystkich tekstów były wystąpienia wygłoszone podczas konferencji PTJK w Lublinie w 2015 roku. W trzeciej recenzji spotykamy się po raz drugi z Thorą Tenbrink, która tym razem omawia publikację pod redakcją Susan Nacey, Aletty G. Dorst, Tiny Krennmayr i W. Gudrun Reijnerse poświęconą rozpoznawaniu metafor w różnych językach (*Metaphor Identification in Multiple Languages: MIPVU around the World*). Tom spaja stosowanie wymienionej w tytule metody MIPVU (*Metaphor Identification Procedure Vrije Universiteit*) do danych z języków należących do różnych rodzin językowych. Kolejna recenzja, autorstwa Anny Jelec, dotyczy książki *Meaning-making and Political Campaign Advertising: A Cognitive Linguistic and Film-analytical Perspective on Audiovisual Figurativity*, w której Dorothea Horst analizuje cztery kampanie polityczne pod kątem językowym i audiowizualnym. Dział zamyka recenzja tomu pod redakcją Adama Głaza (*Languages – Cultures – Worldviews: Focus on Translation*), autorstwa Aleksandry Niewiary. Tom jest próbą wszechstronnego ujęcia relacji między językiem, kulturą i obrazem świata od strony problemów tłumaczeniowych. Podstawą większości tekstów (trzydzieści z siedemnastu rozdziałów) były wystąpienia podczas konferencji zorganizowanej w Lublinie w 2017 roku. Jako redaktorzy czwartego numeru *LaMiCuSa*, oddajemy w ten sposób w ręce Czytelników przegląd zróżnicowanych publikacji z zakresu szeroko rozumianego językoznawstwa kognitywnego.

Redakcja

BIBLIOGRAFIA

- Brandt, Line, Per Aage Brandt 2005: Making sense of a blend: A cognitive -semiotic approach to metaphor. *Annual Review of Cognitive Linguistics* 3, 216-249.
- Kardela, Henryk 2017: Daniela Dora teoria języka jako *technologii porozumiewania się* a Saussure'owska koncepcja znaku. W: Dorota Filar, Piotr Krzyżanowski (red.) 2017: *Barwy słów. Studia lingwistyczno-kulturowe*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 267-296.
- Kemmer, Suzanne 1993: *The Middle Voice*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Lewandowska-Tomaszczyk, Barbara 1996: *Depth of Negation: A Cognitive Semantic Study*. Łódź: Łódź University Press.

Saussure, Ferdinand de 1916: *Cours de linguistique générale*. Publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Albert Reidlinger. Lausanne: Libraire Payot.